

Sygn. akt III AUa 3548/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący - Sędzia: SA Magdalena Tymińska

Sędziowie: SA Małgorzata Micorek-Wagner (spr.)

SO del. Ewa Stryczyńska

Protokolant: st.sekr.sądowy Aneta Wąsowicz

po rozpoznaniu w dniu 8 listopada 2013 r. w Warszawie

sprawy M. P. (1)

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w W.

o emeryturę

na skutek apelacji M. P. (1)

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie XIV Wydział Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 2 sierpnia 2012 r. sygn. akt XIV U 833/12

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Warszawie XIV Wydział Ubezpieczeń Społecznych do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

III AUa 3548/12

UZASADNIENIE

M. P. (1) odwołał się od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w W. z dnia 27 stycznia 2012 r., którą odmówiono przyznania mu prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W uzasadnieniu odwołania ubezpieczony podniósł, iż udowodnił okres pracy w szczególnych warunkach w wymiarze 15 lat, co potwierdza świadectwo wykonywania pracy w szczególnych warunkach z dnia 18 maja 1999 r. i zaświadczenie z dnia 18 maja 2011 r., z których wynika, że w okresie od dnia 21 listopada 1975 r. do dnia 29 grudnia 1993 r. był zatrudniony stale i w pełnym wymiarze, jako maszynista ciężkiej maszyny budowlanej. Ponadto M. P. (1) wskazał, iż rozwiązał w dniu 29 grudnia 1993 r. stosunek pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał pracę w szczególnych warunkach przyznając jednocześnie, że aktualnie pracuje.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie wskazując, że ubezpieczonemu odmówiono przyznania emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ze względu na to, że nie udowodnił 15 lat pracy w szczególnym charakterze lub w szczególnych warunkach oraz nie udokumentował rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego praca była wykonywana bezpośrednio przed dniem złożenia wniosku o emeryturę. Organ rentowy wskazał, że nie uwzględnił okresu pracy wnioskodawcy w szczególnych warunkach w okresie od dnia 21 listopada 1975 r. do dnia

29 grudnia 1993 r., w P.P.H.U. (...) S.A., ponieważ w świadectwie wykonywania pracy w szczególnych warunkach z dnia 18 maja 1999 r. nie powołano się na odpowiednie zarządzenie resortowe, a zaświadczenie z dnia 18 maja 2005 r. zostało wystawione przez nieuprawniony organ, a ponadto wykazane w nim stanowisko nie było zgodne z podanym zarządzeniem resortowym.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

M. P. (1), urodzony w dniu (...), w dniu 11 kwietnia 2011 r., złożył wniosek o przyznanie mu prawa do emerytury. Decyzją z dnia 4 maja 2011 r. ZUS odmówił przyznania wnioskodawcy emerytury, z uwagi na nieudokumentowanie przez niego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego praca była wykonywana bezpośrednio przed dniem ustalenia prawa do emerytury oraz nieudowodnienie wymaganego 15 - letniego okresu pracy w szczególnych warunkach. ZUS wskazał, że nie uwzględnił okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach w okresie od dnia 21 listopada 1975 r. do dnia 29 grudnia 1993 r. ze względu na to, że w świadectwie wykonywania pracy w szczególnych warunkach brak było nazwy odpowiedniego zarządzenia resortowego.

W związku z powyższą decyzją, w dniu 27 maja 2011 r., ubezpieczony złożył, wystawione w dniu 18 maja 2011 r., zaświadczenie wykonywania pracy w szczególnych warunkach ze wskazaniem określonego zarządzenia resortowego. W dniu 9 czerwca 2011 r. ZUS wydał ponownie decyzję odmawiającą przyznania wnioskodawcy prawa do emerytury, wskazując na nierozwiązanie przez niego stosunku pracy oraz nieudokumentowanie pracy w szczególnych warunkach z uwagi na to, że przedstawione zaświadczenie zostało wystawione przez nieuprawniony podmiot oraz ze względu na to, że w podanym zaświadczeniu stanowisko pracy było niezgodne z podanym, według załącznika, działem i pozycją rozporządzenia resortowego.

W dniu 28 grudnia 2011 r. M. P. (1) ponownie złożył wniosek o przyznanie prawa do emerytury.

W dniu 27 stycznia 2012 r. organ rentowych wydał w tym względzie decyzję odmowną wskazując, iż ubezpieczony nie udowodnił 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz nie udokumentował rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego praca była wykonywana bezpośrednio przed dniem złożenia wniosku o emeryturę. W uzasadnieniu powyższej decyzji organ rentowy wskazał, że na dzień 1 stycznia 1999 r. ubezpieczony udowodnił 30 lat, 9 miesięcy i 3 dni okresów składkowych i nieskładkowych, w tym tylko 4 lata i 4 miesiące pracy w szczególnych warunkach, natomiast nie uwzględniono okresu pracy w szczególnych warunkach od dnia 21 listopada 1975 r. do dnia 29 grudnia 1993 r. z tytułu zatrudnienia w P.P.U.H. (...) S.A., ponieważ w świadectwie wykonywania pracy w szczególnych warunkach z dnia 18 maja 1999 r. nie powołano się na odpowiednie zarządzenie resortowe, a zaświadczenie z dnia 18 maja 2005 r. zostało wystawione przez nieuprawniony organ, a ponadto wykazane w nim stanowisko nie było zgodne z podanym zarządzeniem resortowym.

Odwołanie od powyższej decyzji stało się przedmiotem niniejszego postępowania.

M. P. (1) od dnia 3 stycznia 1994 r. do chwili obecnej jest zatrudniony w (...) Spółce z o.o. w W., w pełnym wymiarze czasu pracy, zatem na dzień złożenia wniosku o emeryturę pozostawał w zatrudnieniu (zaświadczenie o zatrudnieniu - k. 17-18 akt rentowych, zeznania M. P. - k. 25)

Powyższy stan faktyczny Sąd I instancji ustalił na podstawie dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy i w aktach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, a także na podstawie zeznań odwołującego się M. P. (1). Sąd Okręgowy podał przy tym, że postanowieniem z dnia 2 sierpnia 2012 r. oddalił wniosek odwołującego się o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków S. B. i R. G. z uwagi na to, że dowody z zeznań tych świadków zostały zgłoszone na okoliczność ustalenia okresu pracy powoda w szczególnych warunkach, podczas gdy z zeznań odwołującego się wynikało, że nie spełniał on, wskazanego w art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, warunku rozwiązania stosunku pracy. Przeprowadzenie zatem dowodów z zeznań tych świadków nie miałyby znaczenia dla rozstrzygnięcia. Sąd I instancji podkreślił, że nawet w przypadku, gdy odwołujący się miałby wymagany staż pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to i tak nie przysługiwałoby mu dochodzone prawo z uwagi

na to, że na dzień złożenia wniosku o emeryturę nie spełniał warunku koniecznego do jej przyznania (rozwiązanie stosunku pracy), gdyż nadal pracował w (...) Spółce (...).

W ustalonym wyżej stanie faktycznym Sąd Okręgowy, wyrokiem z dnia 2 sierpnia 2012 r., oddalił odwołanie M. P. (1).

W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd I instancji zważył, że odwołanie nie jest zasadne w świetle art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.) w związku z art. 32 powołanej ustawy, a nadto przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

Zgodnie bowiem z art. 184 ust. 1, ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r., przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy (to jest w dniu 1 stycznia 1999 r.) osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a więc wynoszący dla mężczyzn co najmniej 25 lat. Emerytura ta przysługuje przy tym pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa oraz rozwiązania stosunku pracy - w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że M. P. (1) urodził się w dniu(...)r. i tym samym osiągnął wymagany wiek emerytalny - 60 lat. Nadto na dzień wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS miał wymagany okres składkowy i nieskładkowy wynoszący 30 lat, 9 miesięcy i 3 dni.

Sąd I instancji wskazał jednak, że na gruncie niniejszej sprawy nie badał, czy M. P. (1) miał wymagany staż pracy w szczególnych warunkach z tego względu, że jest on od dnia 3 stycznia 1994 r. do chwili obecnej zatrudniony w (...) Spółce (...) i w dniu złożenia wniosku o emeryturę pozostawał w stosunku pracy. Nawet zatem, jeśli odwołujący miałby wymagany staż pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to i tak nie przysługiwałoby mu dochodzone prawo do emerytury, gdyż nie spełniał warunku koniecznego do jego przyznania na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zgodnie bowiem z tym przepisem, ubezpieczony, by otrzymać emeryturę na jego podstawie musiał rozwiązać stosunek pracy z pracodawcą, na rzecz którego praca była wykonywana bezpośrednio przed dniem złożenia wniosku o emeryturę, a nie z pracodawcą u którego odwołujący się pracował w szczególnych warunkach.

Powyższy wyrok został zaskarżony w całości apelacją odwołującego się, w której zarzucił on temu orzeczeniu:

1. naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 184 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227) przez przyjęcie, że prawo do emerytury powstaje z chwilą złożenia wniosku do ZUS, a nie z chwilą wydania decyzji o przyznaniu lub odmowie przyznania emerytury,
2. naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 118 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z FUS (Dz. U. 2009 r. Nr 153, poz. 1227) przez przyjęcie, że ZUS prawidłowo wydał decyzję odmowną, mimo obowiązku wyjaśnienia sytuacji dotyczącej rozwiązania stosunku pracy wnioskodawcy,
3. naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 5 kodeksu cywilnego, przez sprzeczne z zasadami współżycia społecznego uznanie, że wymóg rozwiązania stosunku pracy odnosi się do chwili złożenia wniosku o przyznania emerytury,
4. Naruszenie prawa procesowego, w szczególności art. 233 kodeksu postępowania cywilnego, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów w postaci uznania, że na dzień złożenia wniosku o przyznanie emerytury powód nie mógł pozostawać w zatrudnieniu.

Wskazując na powyższe zarzuty apelujący wniósł o :

uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji przy uwzględnieniu kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie zważył, co następuje:

Apelacja, jako zmierzająca do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, podlega uwzględnieniu, choć nie w wyniku podzielenia zarzutów w niej zawartych, które należy uznać za nietrafne.

Nie ulega wątpliwości, że Sąd Okręgowy zaskarżonym wyrokiem nie dopuścił się naruszenia wskazanego w apelacji prawa materialnego i procesowego (choć zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. został postawiony przez apelującego w sposób logicznie chybiony, gdyż odnoszący się w istocie do naruszenia prawa materialnego).

Sąd I instancji w sposób prawidłowy zinterpretował normy zawarte w art. 184 (w jego ówczesnym brzmieniu) w zw. z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.) i w zw. z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43), których właściwe zastosowanie znalazło odbicie w zaskarżonym rozstrzygnięciu oraz jego pisemnych motywach. Bezsprzecznie bowiem uzyskanie określonego prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego warunkowało jedynie łączne spełnienie wszystkich wskazanych przez ustawodawcę wymogów w tym zakresie – w konsekwencji zaś negatywne ustalenie dla wnioskodawcy, choćby jednej z przesłanek koniecznych, skutkowało musiło uznaniem jego roszczenia za bezzasadne. Zgodnie z art. 100 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz.1227 ze zm.) prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Stąd też stwierdzona przez Sąd I instancji bezsporna okoliczność pozostawania wnioskodawcy w stosunku pracy, która jednoznacznie wykluczała możliwość skorzystania przez niego z prawa do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w warunkach szczególnych (art. 184 ust. 2 powołanej wyżej ustawy), zasadnie uznana została za dostateczną przesłankę do zakończenia postępowania i wydania zaskarżonego wyroku. Zakres i przedmiot rozpoznania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyznacza treść decyzji organu rentowego. Ubezpieczony składając do organu rentowego „wniosek o emeryturę”, domagał się przyznania mu tego świadczenia, a nie ustalenia prawa do niego pod warunkiem rozwiązania stosunku pracy, co byłoby niedopuszczalne. Niezależnie od tego błędny jest pogląd o ewentualnej dopuszczalności ustalenia przez Sąd prawa do wcześniejszej emerytury pod warunkiem rozwiązania stosunku pracy (porównaj wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2000 r., II UKN 147/00, OSNP 2002 nr 16, poz. 389), w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że istota decyzji organu rentowego polega na rozstrzygnięciu o prawie do konkretnego świadczenia (lub o jego wysokości) jako całości, a nie o poszczególnych elementach składających się na to prawo. Sąd stwierdzający spełnienie przez ubezpieczonego jednego lub więcej warunków powstania prawa do świadczenia, nie może ustalić tego w sentencji wyroku, przy jednoczesnym oddaleniu odwołania ubezpieczonego od niekorzystnej dla niego decyzji organu rentowego. Istotnie, zgodnie z art. 100 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), prawo do świadczeń określonych w tej ustawie powstaje z dniem spełnienia się wszystkich warunków wymaganych do ich nabycia. Wówczas też, na wniosek osoby uprawnionej, organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu prawa (art. 116 i art. 118 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Należy ponadto stwierdzić, że wyrok ustalający istnienie lub nieistnienie stosunku prawnego lub prawa jest dopuszczalny w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyjątkowo i tylko wówczas, gdy przepis tak stanowi, np. w sprawach o ustalenie istnienia lub nieistnienia obowiązku ubezpieczenia, obowiązku opłacania składek, zwrotu nienależnego świadczenia. Regułą jest zatem, że sąd ubezpieczeń społecznych w trybie rozpoznania odwołania od decyzji organu rentowego przyznaje konkretne świadczenie lub określa jego wysokość (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2008 r., I UK 267/07, nie publ.). Nie jest zatem dopuszczalne w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych wydanie wyroku ustalającego spełnienie przez ubezpieczonego niektórych warunków wymaganych do nabycia prawa do świadczenia

i przyznającego to świadczenie pod warunkiem spełnienia pozostałych warunków w przyszłości. Z tych względów nie byłoby dopuszczalne ustalenie przez Sąd orzekający w sprawie, że skarżący spełnił warunek posiadania wymaganego okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych i ustalenie jego prawa do wcześniejszej emerytury pod warunkiem rozwiązania przez niego stosunku pracy (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 lutego 2010 r., I UK 262/09, Lex 585728).

Podkreślić także należy, że wbrew zarzutom i twierdzeniom apelacji, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych art. 5 k.c. (nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony) - nie ma zastosowania, zaś materialnoprawną podstawą świadczeń emerytalno-rentowych mogą być tylko przepisy prawa, a nie zasady współżycia społecznego (por. orzeczenia Sądu Najwyższego: wyrok z 29 października 1997 r., II UKN 311/97, OSNP 1998, Nr 15, poz. 465; wyrok z 26 maja 1999 r., II UKN 669/98, OSNP 2000, Nr 15, poz. 597 - notka; wyrok z 12 stycznia 2000 r., II UKN 293/99, OSNP 2001, Nr 9, poz. 321 - notka). Do złagodzenia rygorów prawa ubezpieczeń społecznych nie stosuje się ani art. 5 k.c., ani art. 8 k.p. Przepisy z zakresu prawa ubezpieczeń społecznych mają charakter bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa publicznego nie mogą być modyfikowane lub zastępowane przez zasady współżycia społecznego.

Rygoryzm prawa publicznego nie może być łagodzony konstrukcją nadużycia prawa podmiotowego, przewidzianą w art. 5 k.c. lub art. 8 k.p. (vide wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 2008 r., I UK 294/07, LEX nr 465971).

Sąd Apelacyjny zważył jednak, że już **po wydaniu zaskarżonego wyroku nastąpiła zmiana stanu prawnego**, która spowodowała, że bez „zawinienia” Sądu I instancji, wydany przez ten Sąd wyrok przestał odpowiadać obowiązującemu prawu. Otóż, **ustawą z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2012 r. Nr 637) - art. 184 ust. 2 ostatnio wymienionej ustawy, od dnia 1 stycznia 2013 r. otrzymał, z mocy art. 1 pkt 20) ustawy zmieniającej, następujące brzmienie:**

„2. Emerytura, o której mowa w ust. 1, przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa”. Omawiana zmiana usunęła zatem z art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych warunek rozwiązania przez ubiegającego się o przyznanie emerytury stosunku pracy - w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem.

Z mocy art. 316 § 1 k.p.c., Sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy, co dotyczy również Sądu II instancji. Oznacza to, że Sąd Apelacyjny wydając orzeczenie, winien w niniejszej sprawie uwzględnić omówioną wyżej zmianę stanu prawnego, zaistniałą w toku postępowania apelacyjnego (porówn. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r. II PK 173/11, LEX nr 1211151 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2012 r. V CSK 166/12, LEX nr 1228619), co w praktyce wymaga rozstrzygnięcia o prawie wnioskodawcy do dochodzonej emerytury, z pominięciem wymogu rozwiązania przez niego stosunku pracy. Tym samym konieczne jest zatem m. in. ustalenie, czy wnioskodawca na dzień 1 stycznia 1999 r. posiada okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 65 lat - dla mężczyzn (co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze).

Mając na uwadze wszystkie wyżej przedstawione okoliczności faktyczne i argumenty prawne i uznając, że prawidłowe wyrokowanie w sprawie wymaga ustalenia w tym względzie stanu faktycznego sprawy oraz przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, Sąd Apelacyjny orzekł, jak w wyroku, z mocy art. 386 § 4 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c.

Sędziowie: Przewodnicząca:

M. W. M. T.

E. S.